

Hodnocení úrazů a pracovních úrazů

MUDr. Markéta Petrovová, Ph.D.

Klinika pracovního lékařství LF MUNI Brno

Úrazy jsou nežádoucí jevy, které s sebou nesou značné náklady a zasahují do osobního, pracovního i společenského života poškozených. Proto je pro jejich posuzování, uznávání a odškodňování stanovena celá řada pravidel. Praktický lékař se na rozhodování o odškodnění škody na zdraví podílí v několika úrovních, jeho role a požadavky na něj jsou u obecných úrazů a u úrazů pracovních v řadě aspektů odlišné. Článek přináší popis povinností zúčastněných stran, přehled poskytovaných náhrad škody na zdraví a základní principy jejich posuzování. Současně upozorňuje na rozdíly a dopady odlišného přístupu k úrazům a pracovním úrazům, které plynou z nedopracované legislativy.

Klíčová slova: úraz, pracovní úraz, odškodnění, zákonné pojištění zaměstnavatele, finanční náhrada za poškození zdraví, bolestné, ztížené společenské uplatnění.

Assessment of accidents and occupational accidents

Accidents represent an undesirable phenomenon, which involves considerable costs and affects the victims' personal, professional and social life. Therefore, a number of rules have been laid down for the assessment, recognition and compensation of accidents. General practitioners participate in several levels of decision-making concerning compensation of accidents; their role and tasks differ in cases of general accidents, and occupational accidents. This article describes the obligations of the parties involved, and provides an overview of the compensation of health damage and the basic principles of its assessment. At the same time, it draws attention to the impact of different approaches to general and occupational accidents, which results from deficient legislation.

Key words: accident, occupational accident, compensation, employer's statutory insurance, financial compensation for damage to health.

Úvod

Úrazy obecně nelze z lidského života úplně eliminovat, a to ani při maximálně kvalitně prováděné prevenci. Problematika úrazů je závažná zejména v souvislosti s ovlivněním zdravotního stavu osob, dále z ekonomických důvodů. Pro samotného poškozeného pak úraz může mít negativní dopady do rodinného, pracovního i společenského života. Důsledky úrazů se dotýkají také zaměstnavatelů a celé společnosti: nepřítomnost dočasně práce neschopných v zaměstnání, snížení tvorby zdrojů, čerpání fondu nemocenského pojištění a náklady vynaložené na zdravotní péči (1).

Medicínská problematika úrazových poškození je velmi široká, zahrnuje řadu systémů a orgánů lidského těla. Pro jejich srovnávání a hodnocení jsou

vypracovány detailní postupy, které musí zohlednit individualitu každého případu. Na příkladu fraktury dolní končetiny u 50letého muže lze dobře ukázat rozdíly v přístupu k hodnocení: pokud k úrazu dojde při sportu ve volném čase, jedná se o úraz obecný. Pokud dotyčný muž pracuje jako dělník, pak stejná fraktura vzniklá při pádu ze žebříku při výkonu pracovní činnosti může být (při splnění určitých podmínek) považována za pracovní úraz (PÚ). Odlišnosti v posuzování a odškodňování úrazů nemají tedy ani tak příčiny medicínské (fraktura končetiny je z pohledu chirurga stejná), jako z velké míry právní a společenské. V dalším textu se odděleně zaměříme na úrazy obecné a úrazy pracovní, podléhající režimu zákoníku práce. S ohledem na odlišnou právní úpravu, ze které plyne odlišnost definic i bodového hodnocení, se nevěnujeme

hodnocení pracovních úrazů u příslušníků bezpečnostních a ozbrojených sborů.

Obecný úraz

Definice úrazu

Laik by nejspíš úraz popsal jako nešťastnou náhodu, při které dojde k poškození zdraví. Wikipedie úraz popisuje jako náhlou poruchu zdraví způsobenou vnější příčinou. Podle traumatologů je úraz tělesné poškození, které vzniká nezávisle na vůli poškozeného náhlým a násilným působením zevních sil (2). Občanský zákoník definici pojmu úraz nemá. V trestním zákoníku jsou definovány pojmy ublížení na zdraví a těžká újma na zdraví, s těmi obvykle pracují lékaři – soudní znalci. Úrazy vznikají spolupů-

KORESPONDENČNÍ ADRESA AUTORA:

MUDr. Markéta Petrovová, Ph.D., marketa.petrovova@mou.cz

Klinika pracovního lékařství LF MUNI, Pekařská 53, 656 91 Brno

Cit. zkr: Med. praxi 2020; 17(2): 98–103

Článek přijat redakcí: 2. 9. 2019

Článek přijat k publikaci: 21. 2. 2020

sobením tří faktorů: prostředí, člověka a činitele (různé druhy a formy přenosu energie). Podle okolností vzniku dělíme úrazy na dopravní, domácí, sportovní a kriminální. Každá tato skupina má svá specifika (3).

Úrazové pojištění

Komerční pojišťovny, kterých na českém pojišťovacím trhu funguje více než 30, nabízejí pro případ vzniku obecného úrazu úrazové pojištění. Pojem úraz je vymezen v pojistných podmínkách každé smlouvy. Úrazové pojištění je vždy vázáno na nahodilý úrazový děj. Jsou z něj tedy vyloučeny projevy degenerativních změn či přímo nemocí, které se projevují opakovanými zdravotními problémy. Za úraz se dále nepovažují situace v pojistné smlouvě taxativně vymezené. Pojistné plnění z úrazového pojištění pokryje v závislosti na sjednaných pojistných podmínkách obvykle související ztrátu příjmů a náklady spojené s úrazem a jeho léčbou. Pojistnou událostí je úraz, ke kterému došlo během trvání pojištění a který má za následek tělesné poškození, trvalé následky nebo smrt pojištěného. V důsledku úrazu může být poškozený rovněž hospitalizován, práce neschopen nebo uznán invalidním v příslušném stupni invalidity.

Řešení škodných pojistných událostí u úrazu

Uzavření úrazového pojištění, jeho rozsah a volba pojistitele je ryze individuálním rozhodnutím každého zájemce. Pojištěná osoba nemusí být vždy totožná s osobou, která pojištění uzavřela – rodiče pojišťují své děti, školy mohou pro případ úrazu pojistit své žáky, sportovní kluby pak své členy. Poškozený při oznámení úrazu dkládá pojišťovně záznam o ošetření bezprostředně po úrazu, lékařské zprávy z celého průběhu léčení, popř. operační protokol a propouštěcí zprávu z hospitalizace. Nahlášenou škodnou událost vyřizuje likvidátor pojišťovny. Úkolem lékaře je vyplnit na žádost poškozeného formulář, dokladující vzniklou škodu na zdraví a náklady s ní spojené. Zejména Zprávu ošetřujícího lékaře, do které uvede základní údaje o úrazu, stanovené diagnózy a dobu léčení. Výše pojistného plnění za tělesné poškození úrazem, event. trvalé následky se stanoví podle Oceňovacích tabulek příslušné pojišťovny (ve formě procentního podílu z pojistné částky nebo ve formě denního odškodného). Ostatní nároky z úrazového

pojištění se potvrzují na jednotlivých formulářích, které jsou ke stažení na webu příslušného pojistitele. Jedná se o pojistné plnění u trvalých následků úrazu, pracovní neschopnosti/pobytu v nemocnici, invalidity a úmrtí následkem úrazu.

Pracovní úraz podle zákoníku práce

Definice a dělení PÚ

Pokud úraz vyhoví podmínkám definovaným v zákoníku práce (4), může být považován za úraz pracovní a jeho následky mohou být podle samostatných pravidel odškodněny zaměstnavatelem. Podle zákoníku práce se PÚ rozumí poškození zaměstnance na zdraví nebo jeho smrt, ke kterým došlo při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s nimi. Jako PÚ se posuzuje též úraz, který zaměstnanec utrpěl při plnění pracovních úkolů. PÚ není úraz, který se zaměstnanci stal na cestě do zaměstnání a zpět. Rozhodující pro vyhodnocení je výklad pojmu „plnění pracovních úkolů“ a „přímá souvislost“ (5, 6). Detailní vysvětlení těchto pojmů i výčet činností, které jsou považovány za plnění pracovních úkonů, je uvedeno v několika předpisech. Dříve se PÚ dělily na úrazy smrtelné, těžké, hromadné a ostatní. Nyní se PÚ pro potřeby statistiky dělí na úrazy, které měly za následek pracovní neschopnost delší než 3 kalendářní dny a smrtelné pracovní úrazy (případ, u nějž nastala smrt pojištěnce nejpozději do jednoho roku po vzniku pracovního úrazu).

Povinnosti zúčastněných stran

Povinnosti zaměstnavatelů a zaměstnanců při vzniku PÚ jsou definovány v zákoníku práce. Způsob evidence, hlášení a zasílání záznamů o PÚ, vzor záznamu o úrazu a okruh orgánů a institucí, kterým se ohlašuje PÚ a zasílá záznam o PÚ, stanoví právní předpis. Záznam o úrazu se dnes sepisuje pouze u úrazů, kde je pracovní neschopnost delší než 3 kalendářní dny nebo pokud došlo k úmrtí zaměstnance. V praxi má pro evidenci úrazů každý zaměstnavatel zavedenou tzv. knihu úrazů. Do ní jsou povinni všichni zaměstnanci zapisovat každý úraz, i drobný, který nevyžadoval pracovní neschopnost nebo ošetření u lékaře (7). Pokud se stane úraz, prioritou je poskytnutí první pomoci zraněnému, případně zajištění potřebného lékařského vyšetření a léčení.

Povinnosti zaměstnance

a zaměstnavatele, postavení osob samostatně výdělečně činných (OSVČ)

Zaměstnanec je povinen bezodkladně oznamovat svému nadřízenému vedoucímu zaměstnanci svůj PÚ a PÚ jiného zaměstnance, popř. jiné osoby, jehož byl svědkem. Je vyžadována jeho spolupráce při objasňování příčin daného PÚ (4). Zaměstnavatel je povinen prošetřit okolnosti vzniku každého poškození zdraví souvisejícího s výkonem práce, zabránit jeho opakování a také zajistit poškozenému zaměstnanci uhrazení vzniklé škody (4). Řadu prací manuálních a činností na konci subdodavatelského řetězce vykonávají OSVČ. Jde tedy o činnosti mimo pracovněprávní vztahy. I když se na OSVČ vztahuje stejná povinnost hlášení PÚ jako na zaměstnavatele, OSVČ své pracovní úrazy často nehlásí. Není zřejmé, ke kolika úrazům v této skupině ve skutečnosti dochází (8).

Zákonné pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání

Povinnost zaměstnavatele nahradit zaměstnanci škodu nebo nemajetkovou újmu vzniklou PÚ je upravena jako objektivní (4). Laicky řečeno to znamená, že zákon nerozlišuje příčinu vzniku škodní události a zaměstnavatel je povinen nahradit škodu vždy, s výjimkou několika málo taxativně vyjmenovaných případů, při kterých se může úplně nebo zčásti své povinnosti zprostit.

Za škodu vzniklou PÚ odpovídá zaměstnavatel, u něhož byl zaměstnanec v době úrazu v pracovněprávním vztahu. Zaměstnavatel, který zaměstnává alespoň jednoho zaměstnance, je ze zákona povinen platit pojištění, které kryje nároky zaměstnanců ze škod vzniklých při plnění pracovních úkolů zvané **zákonné pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu nebo nemoci z povolání** (9). Pojistná smlouva se neuzavírá, pojištění zaměstnance vzniká dnem uzavření prvního pracovněprávního vztahu, které zaměstnavatel povinně oznámí pojišťovně.

Zákonné pojištění se vztahuje na zaměstnance, kteří vykonávají pracovní činnost na základě pracovní smlouvy, dohody o pracovní činnosti nebo dohody o provedení práce. Povinnost pojištění se týká i zahraničních zaměstnavatelů, kterým vznikla povinnost odvá-

děť sociální pojištění za své zaměstnance v ČR. Pojištění se nevztahuje na zaměstnavatele v postavení organizační složky státu a na členy dozorčích rad a statutárních orgánů kapitálových společností. U studentů nebo žáků, kteří konají u zaměstnavatele povinnou praxi organizovanou školou, stejně jako u dalších specifických skupin fyzických osob v pracovním procesu, nárok na plnění ze zákonného pojištění vyplývá z § 206 zákoníku práce (4). Pokud student byl u firmy na brigádě a měl uzavřen pracovní poměr na dobu určitou nebo jednu z dohod, pak by se posuzoval jako zaměstnanec a byl by ze zákonného pojištění zaměstnavatele odškodněn.

Povinnosti lékařů u PÚ (10, 11, 12)

- Pokud poškozenému poskytoval zdravotní služby v souvislosti s PÚ poskytovatel zdravotních služeb pouze v jednom oboru specializované způsobilosti nebo zvláštní odborné způsobilosti, tento také vydá příslušný posudek; posuzujícím lékařem je ošetřující lékař příslušné specializované způsobilosti nebo zvláštní odborné způsobilosti (odborný lékař).
- Pokud poškozenému pro daný PÚ poskytovalo zdravotní služby více poskytovatelů zdravotních služeb, lékařský posudek vydává registrující poskytovatel; posuzujícím lékařem je **lékař v oboru všeobecné praktické lékařství nebo v oboru praktické lékařství pro děti a dorost** (disponuje ucelenou zdravotnickou dokumentací o zdravotním stavu poškozeného, v níž jsou založeny odborné lékařské nálezy od dalších odborných lékařů, zná detailně a komplexně jeho zdravotní stav, včetně dopadů zdravotního postižení na kvalitu života posuzované osoby a je všeobecně odborně erudován).
- Nemá-li poškozený registrujícího poskytovatele zdravotních služeb, a pokud poškozenému pro daný PÚ poskytovalo zdravotní služby více poskytovatelů zdravotních služeb, vydá lékařský posudek poskytovatel zdravotních služeb (**odborný lékař, který poskytoval poškozenému zdravotní služby naposledy**) (předpokládá se, že má nejucelenější informace o aktuálním zdravotním stavu poškozeného), posuzujícím lékařem je ošetřující lékař příslušné specializované způsobilosti nebo zvláštní odborné způsobilosti.

■ **Lékař pracovnělékařských služeb (PLS), který má uzavřen smluvní vztah se zaměstnavatelem poškozeného**, se při poskytování poradenství a dohledu na pracovišti zaměstnavatele věnuje hodnocení rizik, prevenci vzniku PÚ a NZP i návrhům nápravných opatření. Zpravidla je členem komise BOZP, NZP, PÚ zaměstnavatele. Znamená to, že se aktivně účastní řešení konkrétních případů, medicínským názorem se podílí na rozhodnutí zaměstnavatele, zda se jedná či nejedná o PÚ. Lékařský posudek pro potřeby úrazového pojištění lékař PLS nevydává. Posudkovou činnost lékař PLS provádí pro zaměstnavatele po uznání PÚ s těžkými následky (posudkem o zdravotní způsobilosti poškozeného k původní pracovní činnosti, vydaným na základě vyhlášky o pracovnělékařské péči, v rámci mimořádné prohlídky na základě žádosti zaměstnavatele o mimořádnou prohlídku po PÚ), tento posudkový závěr potvrzuje na žádost poškozeného, po nabytí právní účinnosti posudku, úrazové pojišťovně na příslušném formuláři.

■ **Registrující poskytovatel zaměstnance, pokud je současně poskytovatelem PLS jeho zaměstnavatele**, se po uznání PÚ s těžkými následky vyjádří na žádost zaměstnavatele při mimořádné prohlídce k jeho další zdravotní způsobilosti k původní pracovní činnosti, tento posudkový závěr potvrzuje na žádost poškozeného zaměstnance, po nabytí právní účinnosti posudku, úrazové pojišťovně na příslušném formuláři.

Je třeba zdůraznit fakt, že posudková činnost je zdravotní službou podle zákona o zdravotních službách (11), resp. zákona o specifických zdravotních službách (12). Lékař je povinen, pokud je poškozeným požádán a je kompetentní pro vydání posudku (viz zásady uvedené výše), této žádosti vyhovět. V opačném případě se vystavuje riziku stížností a sankcí. Vydané posudky o bolestném a ztíženém společenském uplatnění (ZSU) jsou přezkoumatelné – rovněž podle zákona o specifických zdravotních službách.

Řešení škod u zákonného pojištění zaměstnavatele

Zaměstnavatelé, kteří měli pojištění sjednáno k 31. 12. 1992, jsou pojištěni u Generali České

pojišťovny. Pro pojištění uzavíraná po tomto datu byla ustanovena pojišťovna Kooperativa, Vienna Insurance Group. Ostatní komerční pojišťovny tento typ pojištění nejsou oprávněny poskytovat. Škodu z PÚ nebo NZP hlásí zaměstnavatel pojišťovně na formuláři Hlášení pojistné události, příloží i Záznam o úrazu nebo Záznam o úrazu – hlášení změn. Nahlášenou škodnou událost vyřizuje likvidátor pojišťovny. Nároky vyplývající z PÚ (a NZP) uplatňuje poškozený zaměstnanec u zaměstnavatele, který je předá pojišťovně k dalšímu řešení. Škodu pojišťovna vyplatí do 15 dnů po skončení šetření. Pokud má pojišťovna pochybnosti o stanoveném bolestném nebo o nároku či výši odškodnění trvalých zdravotních následků poškozeného, odmítne poskytnout odškodnění. Osloví znalce, který případ přezkoumá a zhodnotí ve znaleckém posudku. Pokud nedojde ke shodě, mají strany možnost řešit situaci soudním sporem.

Druhy náhrad z pracovních úrazů nebo z nemoci z povolání

V případech PÚ má zaměstnanec právo na odpovídající odškodnění. Posuzuje se závažnost a povaha úrazu. Obecná promlčecí lhůta k vyplacení peněžitých nároků je tři roky (zákoník práce).

Zaměstnanci mohou vzniknout tyto druhy náhrad (tabulka 1):

- náhrada za ztrátu na výdělků po dobu pracovní neschopnosti,
- náhrada za ztrátu na výdělků po skončení pracovní neschopnosti nebo po přiznání invalidity (tzv. renta),
- náhrada za bolest (tzv. bolestné),
- náhrada za ztížení společenského uplatnění (tzv. trvalé následky),
- účelně vynaložené náklady spojené s léčením
- věcná škoda.

Bolestné a ZSU se posuzuje mimo jiné na základě zdravotnické dokumentace od všech poskytovatelů zdravotní péče, u nichž byl poškozený léčen pro PÚ. Pokles na výdělků u renty je způsoben převedením na méně placenou pracovní pozici, rozvázáním pracovního poměru, snížením pracovního úvazku apod.

Pro snadnou a jednotnou komunikaci s úrazovou pojišťovnou je k dispozici řada formulářů (tabulka 2). Na žádost poškozeného je lékař vyplňuje přímo, nebo dokládá lékařské zprávy,

Tab. 1. Druhy finančních náhrad poškozenému při PÚ

Druh náhrady	Definice	Změny, doplnění
Ztráta na výdělků po dobu trvání PN	Rozdíl mezi průměrným výdělkem před vznikem škody způsobené PÚ a plnou výší náhrady mzdy/platu/odměny z dohody a plnou výší nemocenského.	Od 1. 7. 2019 zrušení karenční doby
Náhrada za ztrátu na výdělků po skončení PN	Dorovnání případného poklesu výdělků v příčinné souvislosti s PÚ, srovnává se průměrný výdělek poškozeného před vznikem škody s výdělkem dosahovaným po vzniku škody s připočtením případného invalidního důchodu.	Nemění se v případě, kdy poškozený onemocní obecnou chorobou, nebo je veden jako uchazeč o zaměstnání na úřadu práce.
Bolestné	Odškodnění vytrpěného tělesného a duševního strádání zaměstnance. Jednorázová dávka, posuzuje se po stabilizaci zdravotního stavu poškozeného, zpravidla po ukončení PN.	Posuzuje se bolest, kterou poškozený pocítuje nejen při samotném poškození zdraví úrazem, ale i při léčení a jeho průběhu. Zohledňuje se i stres, obtíže a doprovodné psychické symptomy. Rozšiřuje se okruh příkladně uváděných komplikací a náročného způsobu léčby. Vymezuje nové bodové ohodnocení bolesti z důvodu další bolesti.
Ztížení společenského uplatnění	Trvalý nepříznivý vliv poškození zdraví a jeho trvalé následky a psychosociální dopady, které omezují nebo mění společenské uplatnění poškozeného v životě, zejména při uspokojování životních, pracovních, vzdělávacích a sociálních potřeb. Jednorázová dávka, posuzuje se zpravidla po roce, možné i opakovaně při dalším zhoršení stavu.	Se zřetelem k povaze, rozsahu, prognóze poškození zdraví, anatomickým a funkčním omezením a jejich dopadu na uspokojování životních, pracovních, vzdělávacích a sociálních potřeb poškozeného a jeho další uplatnění v životě. Opakované hodnocení ZSU: pokud nastalo zhoršení trvalých následků poškození zdraví, provede se nové ohodnocení ZSU.
Účelně vynaložené náklady spojené s léčením	Náklady, které vzniknou poškozenému zaměstnanci nad rámec úhrady z veřejného zdravotního pojištění (poskytnuté léky, kompenzační pomůcky, dietní stravování, rehabilitace, poplatky u lékaře, v lékárnách, náklady spojené s dopravou k ošetření apod.). Poškozený zaměstnanec musí mít v rámci poskytování zdravotní péče z důvodu léčení následků PÚ stejné možnosti jako ostatní občané (pacienti) a nemůže být oproti nim nijak znevýhodněn. Náhrada přísluší tomu, kdo náklady vynaložil.	V některých případech zvýšené náklady na stravování, diety, na zdravotnické pomůcky nebo prostředky, které nejsou zcela hrazeny (speciální obuv, sluchové aparáty, speciální protézy, vozíky).
Věcná škoda	Poškození oděvů, hodinek či jiných předmětů, které měl zaměstnanec v okamžiku vzniku škodné události u sebe. U této náhrady obvykle lékař nemá žádné povinnosti.	Může jít i o ztrátu peněz nebo o náklady za práce na obstarání domácnosti jinou osobou.

Tab. 2. Formuláře k pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za PÚ a NZP – KOOPERATIVA

Vyúčtování lékařských nákladů k pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za PÚ a NZP	Regulační poplatek u lékaře či v lékárně, doprava k lékaři
Vyúčtování lékařských nákladů – náklady na léky k pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za PÚ a NZP	Doplatky na léky, úhrada léku nebo zdravotnického materiálu nehraného z veřejného zdravotního pojištění apod.
Potvrzení o zdravotním stavu praktickým registrujícím lékařem (= potvrzení, že nenastaly zdravotní okolnosti, které by bránily výplatě renty)	Zaměřeno na trvání zdravotního poškození následkem PÚ, na později vzniklé úrazy, chronická a obecná onemocnění a jejich možný dopad na výkon původního pracovního zařazení poškozeného (bez ohledu na PÚ)
Posudek o bolestném	Možno hodnotit až po stabilizaci zdravotního stavu, obvykle po ukončení PN
Posudek o ztížení společenského uplatnění	Hodnotí se zpravidla po roce od PÚ
Potvrzení lékaře o souvislosti PN se zjištěnou NZP nebo PÚ	Potvrdit pouze dny PN v přímé souvislosti s PÚ

výsledky vyšetření a další podklady potřebné k posouzení nároku na náhradu škody.

Náhrady při úmrtí zaměstnance následkem PÚ

V případě úmrtí zaměstnance následkem PÚ pozůstalým přísluší náhrada účelně vynaložených nákladů spojených s léčením, náhrada přiměřených nákladů spojených s pohřbem, náhrada nákladů na výživu pozůstalých, náhrada věcné škody a jednorázové odškodnění pozůsta-

lých. Pozůstalými jsou manželka/manžel, nezaopatřené děti, rodiče ze společné domácnosti, nově i registrovaný partner. U těchto náhrad se lékař vyjadřuje pouze k první z nich – potvrzením příslušných formulářů pojišťovny.

Změny v odškodňování bolesti a ZSU po r. 2014, metodika Nejvyššího soudu

Do 1. ledna 2014 byla výše náhrady za bolest a ZSU upravena vyhláškou o odškodnění bolesti

a ZSU z r. 2001 (13). A to jak pro případy bolesti vzniklé následkem PÚ nebo NZP, tak i pro případy bolesti vzniklé v souvislosti s poškozením zdraví, které byly řešeny podle občanskoprávních předpisů (tedy obecné úrazy, autohavárie apod.). Po zrušení této vyhlášky následovalo přechodné období s de facto neúplnou právní úpravou odškodňování škod u PÚ a NZP.

Odškodňování PÚ a NZP

S účinností od 26. 10. 2015 schválila vláda ČR nové vládní nařízení o odškodňování bolesti a ztížení společenského uplatnění způsobené PÚ a NZP (14). To naplnilo zmocnění ze zákoníku práce a nevážalo se na zákon o úrazovém pojištění, ani na prováděcí vyhlášku k němu (která v době účinnosti zákona nebyla vydána). **V pracovněprávních vztazích, při odškodňování PÚ a NZP, toto nařízení vlády zachovává bodový systém výpočtu náhrady za bolest a za ZSU, kdy jsou stanoveny počty bodů v rozmezí podle rozsahu a tíže poškození.**

Ve snaze přiblížit výši náhrady postupům podle Nového občanského zákoníku (NOZ) byla u bolestného provedena úprava jednotlivých položek

(zdvojnásobení bodů u většiny položek, bodové vyvážení jednotlivých položek). U ZSU jsou nově jednotlivé stupně poškození odstupňovány bodově podle toho, zda se jedná o lehký, středně těžký nebo těžký stupeň poškození (11). Zásadní změnou bylo navýšení hodnoty bodu z dosavadních fixních 120 Kč na 250 Kč s pravidelnou valorizací.

Odškodňování újmy na zdraví v ostatních případech (podle NOZ)

Nový občanský zákoník (15) platný od ledna 2014 opustil dosavadní způsob odškodňování újmy na zdraví. S odůvodněním, že soudní praxe má být oproštěna od vlivu moci výkoné, která dosud prostřednictvím pravidel obsažených ve vyhlášce nepřipustně limitovala soudy v možnosti přiznat spravedlivou a dostatečnou náhradu **v případech či soudních sporech o náhradu za bolest a ztížení společenského uplatnění podle § 2958 občanského zákoníku. Vznikla speciální metodika**, která má být určitým vodítkem pro soudce a má sjednotit soudní praxi. Metodiku k náhradě nemajetkové újmy na zdraví (16) vypracoval Nejvyšší soud ČR ve spolupráci s odborníky na medicínské právo, odbornými lékaři, zástupci pojistitelů a právníckými profesemi a je k dispozici na webových stránkách ministerstva spravedlnosti. Pro účely hodnocení bolesti (část B metodiky) se používá zveřejněný, doplněný a pozměněný systém vycházející z původní přílohy č. 1. vyhlášky o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění z r. 2001. Jednotlivým položkám i proporcionálně navzájem jsou stanoveny bodové hodnoty. Výše náhrady je tvořena celkovým součtem bodů vynásobeným částkou odpovídající hodnotě jednoho bodu. Hodnota bodu se odvozuje od jednoho procenta hrubé měsíční nominální mzdy za kalendářní rok předcházející roku, v němž vznikl nárok/vznikla bolest. Pro účely hodnocení ZSU (část C metodiky) byla upravena část Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví WHO. Nehodnotí se samotný rozsah a stupeň poškození, ale dopad vzniklého poškození zdraví do jednotlivých sfér života, za použití třístupňové klasifikace. Celkový stupeň postižení se u ZSU podle Metodiky hodnotí procentem či stupněm obtíže z hlediska kapacity a výkonu v 9 doménách (např. učení se a aplikace znalostí, pohyblivost, péče o sebe, život v domácnosti) váženým průměrem. Součet získaných bodů se pak vynásobí hodnotou bodu

pro rok, ve kterém došlo k úrazu (v r. 2014 250 Kč, pro rok 2019 díky pravidelné valorizaci podle hrubé měsíční mzdy v ČR 318 Kč).

Protože se jedná o naprosto odlišný způsob práce než dosud, bylo zřízeno samostatné znalecké odvětví: stanovení nemateriální újmy na zdraví. Znalec v tomto oboru musí být absolventem lékařské fakulty, obor všeobecné lékařství a dosáhnout specializované způsobilosti. Dále musí absolvovat kurz Odškodňování újem na zdraví a s ním související odborné školení na LF UK v Praze (kurz podle občanského zákoníku, nejedná se o kvalifikaci dle zákona č. 95/2004 Sb.).

Původní výhrada, že se nejedná o posudkovou činnost podle zákona o specifických zdravotních službách, ale o odškodňování znalcem na základě pouhého podzákoného právního předpisu, zůstává. Metodika je v soudní praxi využívána, ale jde o pouhé doporučení k rozhodování soudu, neukotvené v legislativě. V praxi pak dochází k paradoxním situacím, kdy je stejná újma na zdraví odškodňována odlišnou výší kompenzace a v případě nedohody je stejná újma na zdraví řešena jinou právní cestou. Např. pro odškodnění bolesti pro rok 2018 činil rozdíl mezi hodnotami bodů v pracovním a občanském právu 16 %. Evidentně se jedná o nedokonalý, dlouhodobě neudržitelný právní stav. Zájemcům o hlubší právní pohled na tuto problematiku je možno na závěr doporučit například tento text: <https://www.epravo.cz/top/clanky/nespravedlivost-duality-zpusobu-odskodnovani-pri-nahrade-bolesti-a-ztizeni-spolecenskeho-uplatneni-108674.html>

Závěr

Po zavedení zákona o zdravotních službách a zákona o specifických zdravotních službách v r. 2012 je třeba důsledně rozlišovat mezi kompetencemi v posuzování úrazů mezi registrujícím praktickým lékařem, lékařem dané odbornosti a lékařem pracovně lékařských služeb. Také změna náhledu společnosti na občanské právo v roce 2013, kdy v platnost vstoupil Nový občanský zákoník, se výrazným způsobem promítla do (do té doby celkem jasně a spravedlivě nastavených a fungujících, i když dosti rigidních) jednotných pravidel odškodňování úrazů. Lékař do problematiky vstupuje jako ten, kdo poškození zdraví vzniklé úrazem diagnostikuje a léčí, ale také jako ten, kdo hodnotí výsledná poškození zdraví, aby mohl poškozený uplatnit své nároky na odškodnění škody vzniklé úrazem.

Informace do praxe

- Je třeba rozlišovat obecné a pracovní úrazy (PÚ) – pro jiný mechanismus odškodňování újmy na zdraví.
- Škodu na zdraví vzniklou u obecného úrazu uplatňuje poškozený u libovolné komerční pojišťovny, se kterou uzavře úrazové pojištění.
- Úrazové pojištění (obecných úrazů) je vždy vázáno na nahodilý úrazový děj.
- Rozhodnutí, zda se jedná nebo nejedná o PÚ, je plně v kompetenci zaměstnavatele. Pro tyto případy musí mít zaměstnavatel své zaměstnance pojištěné.
- Pro vyhodnocení, že se jedná o PÚ, je rozhodující, zda splňuje definici PÚ – zejména, že k úrazu došlo při plnění pracovních úkolů, nebo v přímé souvislosti s nimi.
- Náhradu škody ze zákonného pojištění zaměstnavatele po pracovním úrazu a nemoci z povolání řeší Generali Česká pojišťovna a Kooperativa, Vienna Insurance Group. Ostatní komerční pojišťovny ho nejsou oprávněny poskytovat.
- Posudková činnost obecně je zdravotní službou podle zákona o specifických zdravotních službách, proto by měl lékař k této aktivitě příslušný (viz pravidla výše) žádosti poškozeného o vydání posudku vyhovět, jinak se vystavuje sankcím.
- Nařízení vlády o odškodnění bolesti a ZSU, které platí pro PÚ a NZP, stanovuje pevnou výši bodu bolesti bez ohledu na měnící se ekonomickou situaci v ČR.
- Podle Metodiky Nejvyššího soudu se odškodňuje bolestné a ZSU u obecných úrazů. U bolestného se stanovují body, u ZSU se pracuje s procentuálním hodnocením dopadů do života poškozeného. Výše hodnoty bodu je pohyblivá, povinně valorizovaná podle průměrné mzdy v ČR, pro rok 2019 činila již 318,85 Kč.
- Odškodňování PÚ a NZP v pracovněprávní rovině podle nařízení vlády v současné době poskytuje podstatně vyšší míru právní jistoty a jednoduchost používaného dřívějšího výpočtového mechanismu. Bohužel (i přes nově zapracované možnosti navýšení bodového ohodnocení) znamená pro poškozeného nižší míru odškodnění (fixní hodnota bodu je 250 Kč).
- Stejná újma na zdraví může tedy být v závislosti na okolnostech vzniku (úraz verus PÚ) odškodněna odlišnou výší kompenzace.

LITERATURA

1. Bukovjan P. Pracovní úraz a příčinná souvislost. BHP. 2018; 68(10): 13–19.
2. Pokorný V. Traumatologie. 1. vyd. Praha: Triton 2002: 307 s.
3. Drahoňovská K. Úrazy jako celospolečenský problém. Bakalářská práce JČU České Budějovice, Zdravotně sociální fakulta. 2008: 85 s. Dostupné z: https://theses.cz/id/5cb8iy/downloadPraceContent_adipldno_10003
4. Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.
5. Nařízení vlády č. 170/2014 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 201/2010 Sb., o způsobu evidence úrazů, hlášení a zasilání záznamu o úrazu, ve znění pozdějších předpisů.
6. Vymezení pojmu pracovní úraz. [online]. Epravo.cz 2001. [cit. 30.08.2019]. Dostupné z: <https://www.epravo.cz/top/clanky/vymezeni-pojmu-pracovni-uraz-879.html>.
7. Encyklopedie BOZP. [online]. ebozp.vubp.cz. [cit. 30.08.2019]. Dostupné z: http://ebozp.vubp.cz/wiki/index.php/Encyklopedie_BOZP:Port%C3%A1l_Encyklopedie_BOZP
8. Mrkvička P. Smrtelná pracovní úrazovost v ČR v r. 2017. BHP. 2019; 68(3): 22–25.
9. Informace Ministerstva financí o zákonném pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu při pracovním úrazu nebo z nemoci z povolání. [online]. Praha: MF ČR. [cit. 30.08.2019]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/pojistovnictvi/zakonne-pojisteni-odpovednosti-zamestnav>.
10. Dandová E. Odškodňování bolesti a ztížení společenské- ho uplatnění způsobené pracovním/služebním úrazem nebo nemocí z povolání nově! In: BOZPprofi.cz. 2015. [online]. [cit. 30.08.2019]. Dostupné z: [https://www.bozpprofi.cz/33/odskodnovani-bolesti-a-ztizeni-spolecenskeho-uplatneni-zpusobene-pracovnim-sluzebnim-urazem-nebo-nemoci-z-po-](https://www.bozpprofi.cz/33/odskodnovani-bolesti-a-ztizeni-spolecenskeho-uplatneni-zpusobene-pracovnim-sluzebnim-urazem-nebo-nemoci-z-po- volani-nove-uniqueidgOkE4NvrWuOKaQDKuox_Z_mZGm-pQboxlnTXLc5J7yQc/)
11. Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.
12. Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů.
13. Vyhláška č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ZSU, ve znění pozdějších předpisů.
14. Nařízení vlády č. 276/2015 Sb., o odškodňování bolesti a ZSU způsobené PÚ nebo NZP, ve znění pozdějších předpisů.
15. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
16. Metodika Nejvyššího soudu k náhradě nemajetkové újmy na zdraví [online]. Brno: NS ČR 2015. [cit. 30.08.2019]. Dostupné z: [http://www.nsoud.cz/Judikatura/ns_web.nsf/0/3C-8C36B40DE1AC72C125807A004B7BB9/\\$file/D%20-%20Technicka%20cast.pdf](http://www.nsoud.cz/Judikatura/ns_web.nsf/0/3C-8C36B40DE1AC72C125807A004B7BB9/$file/D%20-%20Technicka%20cast.pdf).